

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ДО ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

THE PARTICULARITIES OF IMPLEMENTING A COMPETENCY-BASED APPROACH TO TEACHING THE UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Статтю присвячено дослідженню особливостей реалізації компетентнісного підходу до викладання української мови як іноземної в закладах вищої медичної освіти. Акцентовано на актуальності впровадження компетентнісного підходу в навчальну діяльність. Проаналізовано визначення термінів «компетенція», «компетентність», «компетентнісний підхід». Визначено, що компетентнісний підхід до навчання полягає у створенні спеціального комплексу завдань, які спрямовані на формування комунікативних умінь та навичок майбутніх медичних працівників. Охарактеризовано домінуючі компетентності, досягнення яких є метою вивчення навчальної дисципліни «Українська мова»: інтегральні, загальні та фахові. Також розглянуто мовну (опанування фонетичних, орфографічних, орфоепічних, лексичних, граматичних, стилістичних та синтаксичних норм сучасної української літературної мови), мовленнєво-прагматичну (здатність отримувати знання про мовний матеріал для розуміння чужих і аналізу власних програм мовленнєвої поведінки) та комунікативну (застосування вербальних і невербальних засобів та способів висловлення думок, почуттів у різних сферах спілкування відповідно до ситуацій) компетенції. Доведено, що передумовою успішного вивчення навчальної дисципліни «Українська мова» є взаємозв'язок компетентностей, а основною метою застосування компетентнісного підходу є компетентнісно зорієнтоване навчання, яке полягає в адаптації власного успішного досвіду в певних ситуаціях, соціальній та професійній взаємодії. Розглянуто основні аспекти реалізації компетентнісного підходу для формування комунікативної компетенції іноземних студентів-медиків. Акцентовано на тому, що компетентнісний підхід до вивчення української мови іноземними студентами забезпечує комплексне навчання основних видів діяльності: слухання (аудіювання), говоріння, читання, письмо. Основним завданням вивчення навчальної дисципліни «Українська мова» є послідовна комунікативна організація навчального процесу, в якій компетентнісний підхід сприяє формуванню в студентів власного суб'єктивного досвіду, спонукає до саморозвитку та самовдосконалення.

Ключові слова: компетенція, компетентність, компетентнісний підхід, комунікативна компетентність, мовленнєва діяльність.

The article deals with studying the particularities of implementing a competency-based approach to teaching the Ukrainian as a foreign language in medical higher educational institutions. The author focuses on the relevance of implementing a competency-based approach to teaching activity as a global trend and analyses the definition of such terms as "competence", "competency" and "competency-based approach". The article specifies that a competency-based approach primarily comprises the formation of a specific set of tasks, which should create the communicative skills and skills of future medical staff. It also characterizes the key competencies, which gaining is guaranteed by the academic discipline "Ukrainian language" for foreign students. The key competencies are integral, lexical and professional ones. The author also considers the linguistic competency (that includes the mastering of phonetic, spelling, orthoepy, lexical, grammar, stylistic and syntactic norms of modern Ukrainian literary language); the speech and pragmatic competency (that is the ability to gain knowledge about language material to understand someone else's and analyse own programs of speech behaviour); and the communicative competency (that is the use of the verbal and non-verbal means and ways of expressing thoughts, feelings in various spheres of communication depending on situations). There is a proof that a successful study of the academic discipline "Ukrainian language" involves the harmonious development of a complex of competencies, and the principal goal of the competency-based approach is the competency-oriented teaching, which is aimed at results, creates a capacity to act in students, and applies a successful personal experience in certain problematic situations, adaptation in society and professional activity. The author has considered the major aspects of implementing a competency-based approach to create communicative competence in foreign medical students. It is emphasized that the competency-based approach to learning the Ukrainian language by foreign students provides a comprehensive study of the main types of activities: listening, speaking, reading, and writing. The primary task of studying the academic discipline "Ukrainian language" is a consistent communicative arrangement of the educational process where the competency-based approach contributes to the formation of personal subjective experience in students and encourages their self-development and self-improvement.

Key words: competence, competency, competency-based approach, communicative competency, speech activity.

УДК 378.81-13
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/32-1.37>

Юрчак Г.М.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри мовознавства
Івано-Франківського національного
медичного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді. Методика викладання української мови як іноземної є досі новим та ще не дослідженим напрямом. Лише в 1993 році на Міжнародній науково-методичній конференції в місті Ялта вперше обговорювалися актуальні проблеми розвитку цієї галузі знань. Євроінтеграція значно посприяла

зацікавленню Україною як державою й збільшила попит на вивчення української мови та її культури серед іноземців. У закладах вищої освіти, зокрема медичної, іноземні студенти вивчають серед спеціалізованих дисциплін й українську мову. Професійна освіта в Україні спрямована на отримання результату навчання, що має забезпечуватися

застосуванням здобутих знань, умінь та навичок на практиці, слугувати її продуктивності. Своєрідна переорієнтація на результат, формування в студентів здатності до дій, застосування попереднього успішного досвіду в певних ситуаціях, адаптація у соціумі та до майбутньої професійної діяльності визначають компетентнісний підхід, що став предметом зацікавлення сучасних науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Упродовж останніх років українські та іноземні науковці досліджують принципи впровадження компетентнісного підходу в систему освіти. Серед них варто вказати на праці Г. Іванишин, А. Ільків, Т. Сергієнко, С. Костюк, С. Лісової, С. Луцак, Т. Музики, Д. Мунка, Ю. Попойлик, У. Соловій, С. Тригуб, М. Цуркан тощо.

Виокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема компетентнісного підходу перебуває на часі в освітянській сфері, їй присвячено велику кількість праць, проте вони містять здебільшого теоретичний аналіз. Зважаючи на це, виникає гостра потреба у дослідженні принципів упровадження в навчання компетентнісного підходу, застосуванні його на практиці, репрезентації та аналізі результатів застосування.

Мета статті – дослідити особливості реалізації компетентнісного підходу до викладання української мови як іноземної в закладах вищої медичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Вивчення навчальної дисципліни «Українська мова» іноземними студентами передбачає забезпечення їх комунікативних потреб у побутовій, соціокультурній, навчально-професійній та навчально-науковій сферах із метою формування комунікативної компетентності. Дослідниця Т. Музика зауважує, що вивчення української мови іноземцями базується на поєднанні трьох напрямів: комунікативного (комунікативна компетенція), адаптаційного (приспособлення до життя та навчання в українськомовному середовищі) та загальнонаукового (професійно зорієнтована компетенція) [3, с. 194]. Основними цілями вивчення української мови є «розвиток комунікативних і професійних компетенцій і навичок, їх застосування в процесі виконання різних комунікативних завдань соціокультурної і професійної медичної сфер» [15, с. 200]. Отож, одним із ключових завдань та метою вивчення української мови іноземцями є формування навичок побутового та професійного мовлення, здатності застосовувати набуті знання, зокрема й під час клінічної практики в лікарнях, спілкуватись українською мовою з пацієнтами.

«Сформованість умінь професійного мовлення майбутніх медичних працівників є результатом усебічної підготовки, орієнтованої на фахову майстерність спеціаліста, оскільки професійну діяльність можуть здійснювати лише ті праців-

ники, які мають високу загальну культуру спеціалізованої діяльності і міжкультурного спілкування та здатні до професійного вдосконалення» [14, с. 163]. Метою компетентнісного підходу є комплексне засвоєння вмінь, знань, навичок практичної діяльності, за допомогою яких людина може реалізувати себе в різноманітних сферах діяльності, зокрема і професійній. Аналізуючи різні підходи до навчання української мови як іноземної, Т. Сергієнко зауважує, що «повне виконання завдань професійної підготовки фахівців, зокрема й іноземних, забезпечує компетентнісний підхід, що передбачає спрямування процесу навчання на опанування знань, умінь та навичок як підґрунтя для реалізації результативної професійної діяльності та формування необхідних компетенцій» [8, с. 158].

Так, термін «компетентність» уживатимемо в значенні «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [6]. Отже, компетентність – це певний комплекс навичок, властивість продукувати набуті знання, застосовувати їх у процесі діяльності.

Поняття «компетентнісний підхід» є доволі неоднозначним, науковці досі не дійшли консенсусу щодо тлумачення цього поняття. Так, С. Лісова вважає, що компетентнісний підхід є «не просто просуванням у проектуванні стандартів від знань до компетенцій, але й використанням компетенцій як своєрідного «будівельного матеріалу» сильних суб'єктивно-особистісних потенціалів особистості» [7, с. 52]. Варто погодитися з дослідницею, що компетентнісний підхід спрямований на утворення міцного зв'язку освітнього процесу, змісту й результату навчання. Перевагою цього підходу Т. Сергієнко вважає те, що в його змісті закладена безпосередня спрямованість навчання, яка допомагає реалізувати власне професійні завдання [8, с. 162]. Як стверджує М. Пентилюк, компетентнісний підхід до навчання є «своєрідним орієнтиром», який скеровує на виконання головної мети мовної освіти – виховання мовної особистості, яка володіє системою знань, умінь і навичок, що забезпечать їй високий рівень спілкування в різних життєвих ситуаціях [5, с. 5].

Науковець О. Ванівська, досліджуючи компетентнісний підхід до вивчення іноземних мов, переконана, що компетентнісний підхід – це «спроба погодити (завдяки наявності іншомовної компетенції у членів суспільства), з одного боку, потреби особистості інтегруватися в суспільство, а з іншого – потреби суспільства використовувати потенціал кожної особистості для забезпечення свого економічного, культурного і політичного саморозвитку» [1, с. 3]. Такі ж міркування вислов-

люють такі науковці з кафедри мовознавства Івано-Франківського національного медичного університету: С. Луцак, Т. Музика, Ю. Попойлик, У. Соловій та ін. [3; 4; 10; 11; 12; 15]. Вони вважають, що компетентнісний підхід полягає у створенні спеціального комплексу завдань, які покликані сформувати комунікативні вміння та навички, що забезпечують виконання майбутніми медичними працівниками професійних обов'язків. Так, У. Соловій стверджує, що комунікативна компетентність «передбачає створення грамотної, мовленнєво та професійно компетентної особистості, яка, крім уміння об'єктивно передавати чи сприймати певну інформацію в процесі фахового спілкування, знатиме й віртуозно користуватиметься стратегією досягнення поставленої мети під час комунікації (професійної зокрема)» [10, с. 259]. Вивчення навчальної дисципліни «Українська мова» іноземними студентами передбачає формування комунікативної компетентності студентів-медиків, яка сприятиме становленню мовної особистості майбутнього лікаря чи фармацевта.

У Стандартах вищої медичної та фармацевтичної освіти і Загальноосвітньому стандарті з української мови як іноземної сформульовано основні компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна. Згідно з вимогами Стандартів, навчальна дисципліна «Українська мова» (як іноземна) забезпечує набуття студентами компетентностей: інтегральних, загальних та фахових [4, с. 8]. Інтегральна компетентність полягає у можливості виконувати різнотипні завдання як у соціально-побутовій сфері, так і в професійній. Вона передбачає вміння застосовувати мовно-комунікативні знання, вміння і навички на практиці. Загальні компетентності – це своєрідна здатність не лише здобувати нові знання, а й генерувати ідеї, сприймати критично будь-яку інформацію, вміти застосовувати набуті знання в різноманітних ситуаціях, спілкуватися іноземною мовою.

Фахові компетентності – це вміння грамотно спілкуватися іноземною мовою не тільки на побутові теми, але й на професійні; майстерно ставити запитання та відповідати на них, висловлювати власну думку; здатність вільно, правильно й ефективно користуватися мовними засобами в широкому діапазоні побутових, соціокультурних, науково-навчальних, професійно орієнтованих тем; дискутувати стосовно запропонованої проблеми; опанувати здатність до читання текстів із високим ступенем самостійності, адаптуючи стиль і швидкість читання до запропонованого тексту; зіставляти основну та другорядну інформацію, узагальнюючи зміст тексту, визначати тему й ідею, розуміти послідовність розгортання подій, використовувати різні стратегії та види читання відповідно до визначеної комунікативної ситуації;

записувати відомості про побачене, прочитане, почуте; здатність організувати діалог; вести дискусії [4, с. 9].

Відповідно до дескрипторів Національної рамки кваліфікацій, практичне володіння українською мовою (як іноземною) передбачає володіння власне мовною, мовленнєво-прагматичною та комунікативною компетентностями. Мовна компетентність передбачає опанування фонетичних, орфографічних, орфоепічних, лексичних, граматичних, стилістичних та синтаксичних норм сучасної української літературної мови. А також полягає в засвоєнні базових лексичних одиниць, формуванні достатнього обсягу словникового запасу. Наприклад, під час вивчення лексичної теми викладач пропонує студентам-іноземцям словник із новими лексичними одиницями. Граматичні завдання повинні базуватися на основі нових та раніше вивчених слів. Студенти мають засвоїти особливості вимови звуків, специфіку наголосу, основні ритмічні й інтонаційні моделі української мови; опанувати навички читання вголос; розуміти та сприймати інформацію; опанувати графіку та елементи орфографії української мови, вміння співвідносити графічний і звуковий образи слова; граматично правильно будувати власне висловлювання. Наприкінці навчання студенти мають демонструвати володіння мовним матеріалом задля використання його в усному та писемному мовленні.

Мовленнєво-прагматична компетентність полягає у здатності «здобувати знання про мовний матеріал задля розуміння чужих і синтезу власних програм мовленнєвої поведінки» [4, с. 12]. Студентам необхідно здобути вміння використовувати мовні засоби залежно від різноманітних ситуацій. Інокомуніканти повинні навчитися структурувати власне висловлювання, будувати його послідовно, логічно та доречно; редагувати особисте та чуже мовлення, аналізувати наміри мовця, дискутувати на знайому тему, відстоювати власну думку тощо. Для формування мовленнєво-прагматичної компетентності варто запропонувати студентам-іноземцям роботу з текстом (читання тексту, його розуміння; визначення структури тексту та розпізнавання логічних зв'язків між його частинами; виділення головного; знаходження ключових слів; складання плану; поставлення запитань, логічна та послідовна відповідь на них тощо) або інсценування діалогу. Під час ведення діалогу студент повинен дотримуватися етичних норм, реплікувати, дочекавшись своєї черги, логічно вибудувати думку тощо.

Комунікативна компетентність – це «знання вербальних і невербальних засобів і способів висловлення думок, почуттів у різних сферах спілкування відповідно до ситуацій і тем спілкування, мовленнєвих актів, інтенційних програм, типів комуніка-

тивної організації дискурсу тощо» [4, с. 13]. Вона реалізується у виконанні різних видів мовленнєвої діяльності (сприймання, продукування, взаємодії між людьми). Студенти повинні сформувати вміння виправдано використовувати мовні засоби для виконання комунікативних завдань у різних сферах і комунікативних ситуаціях; установлювати контакт із комунікантами, толерантно вести дискусію тощо. Визначальною метою є гармонійний розвиток комплексу компетентностей.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Українська мова» є такі: формування в студентів-медиків ключових компетентностей із метою опанування української мови; сприяння адаптації студентів-іноземців до життя й навчання в Україні; набуття вмінь використання загальноживаної і професійної лексики на практиці; вміння правильно використовувати граматичні конструкції в комунікативних ситуаціях відповідно до вимог мовленнєвої діяльності; позитивна мотивація до навчання студентів-іноземців; активізація пізнавальної діяльності та формування креативних здібностей; формування вмінь працювати самостійно, мислити критично; підготовка до самоконтролю та рефлексії в умовах освітнього процесу в закладах вищої освіти; виникнення здатності до самоконтролю й самовдосконалення; становлення професійно-компетентного фахівця; виховання поваги до України, українського народу, його історії, традицій, звичаїв та цінностей.

Для виконання вищезазначених завдань необхідним є досконале засвоєння чотирьох видів мовленнєвої діяльності: слухання (аудіювання), говоріння, читання, письмо. Основою будь-якого виду мовленнєвої діяльності є текст. Його використовують для вивчення нової лексики, розвитку мовлення, навчання читання та письма, формування аудитивних умінь, сприйняття, висловлення власних думок, формування критичного мислення тощо. Текст (власне текст, діалог, монолог, аудіо-текст) є засобом формування вмінь та навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності.

Висновки. Одним із ключових завдань навчання української мови як іноземної є послідовна комунікативна організація навчального процесу. Компетентнісний підхід сприяє формуванню в студентів-іноземців власного суб'єктивного досвіду, спонукає до саморозвитку та самовдосконалення. Застосування цього підходу змінює акценти з нагромадження знань, умінь та навичок до формування здатності застосовувати набуті знання та досвід практично. Компетентнісний підхід є одним із перспективних, його застосування дозволяє сформувати особистість із професійними компетентностями. Необхідним є створення макета формування комунікативних навичок в іноземних студентів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ваніська О. Реалізація компетентнісного підходу в процесі викладання іноземної мови у вищій школі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2016. С. 71–75.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Науковий редактор українського видання докт. пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273с.
3. Музика Т. Лінгвокультурологічний аспект викладання української мови (як іноземної). *Актуальні проблеми філології та перекладознавства.* 2016. Вип. 10 (2). С. 193–196. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apftp_2016_10\(2\)_39](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apftp_2016_10(2)_39). (дата звернення: 26.01.2021).
4. Навчальна програма нормативної дисципліни «Українська мова» для студентів I–II курсу факультету підготовки іноземних громадян спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація». Розробники програми: Луцак С.М., Соловій У.В., Кут С.М., Юрчак Г.М., Голод Н.С., Дикан О.В. Івано-Франківськ, 2020. 46 с.
5. Пентиліук М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті. *УМЛШ.* № 2. 2010. С. 5–10.
6. Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011. № 134 : постанова Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 № 509. Ліга закон. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP190509?an=23> (дата звернення: 26.01.2021).
7. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 412 с.
8. Сергієнко Т. Підходи до навчання української мови як іноземної в медичних університетах. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2017. № 6. С. 153–165.
9. Сергієнко Т. Компетентнісний підхід до навчання української мови як іноземної в медичних університетах. *Український педагогічний журнал.* 2017. № 2. С. 99–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrj_2017_2_15. (дата звернення: 27.01.2021).
10. Соловій У.В. Проблемні аспекти викладання навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у вищих медичних навчальних закладах. *Педагогіка вищої та середньої школи.* 2015. Вип. 44. С. 257–261.
11. Українська мова як іноземна для англомовних студентів-медиків : підручник з електронним аудіодод. : у 2 кн. Кн. 1. Соціокультурна комунікація / за ред. С.М. Луцак. Київ : ВСВ «Медицина», 2019. 504 с.
12. Українська мова як іноземна для англомовних студентів-медиків : підручник з електронним аудіодод. : у 2 кн. Кн. 2. Основи професійного мовлення / за ред. С.М. Луцак. Київ : ВСВ «Медицина», 2019. 580 с.
13. Юрчак Г.М. Досвід впровадження дистанційного навчання на заняттях з української мови як іноземної : *International scientific and practical conference «Challenges of philological sciences, intercultural communication and translation studies in Ukraine and EU countries»* : conference proceedings, October 30–31,

2020. Venice : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. С. 333–337.

14. Юрчак Г.М. Формування мовленнєвої компетентності студентів-медиків на заняттях з «Української мови (за професійним спрямуванням)». *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2019. Вип. 35. С. 163–173.

15. Tsurkan M., Vorobets O., Popoilyk Y., Yurchak H., Nastenka O. The effectiveness of the Model Implementation of the Methodological System of Teaching Ukrainian as a Foreign Language to Medical Students. *Applied Linguistics Research Journal*, 2020, 4 (9). P. 200–208. (Web of Science). URL: https://jag.journalagent.com/alrj/pdfs/ALRJ_4_9_200_208.pdf (дата звернення: 26.01.2021).